

Szegedi Tudományegyetem
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Történeti szlavisztika program

Bálint Rita

**A természetes morfológia elveinek érvényesülése a
bolgár igerendszer történeti fejlődésében**

Doktori értekezés tézisei

Témavezető: Dr. habil. Balázs L. Gábor
c. egyetemi tanár

Szeged
2024

1. Az értekezés témája és célja

H. Tóth a Szlavisztika újabb eredményi c. munkájában két alapvető megközelítésről beszél a tudományos megismerés szempontjából: az első az új adatok gyűjtésére, rendszerezésére és vizsgálatára épül, míg a második az ismert adatok új módszerekkel történő megközelítésére fókuszál (H. Tóth 1982:127). Értekezésem az utóbbi csoportban foglal helyet: egy kísérlet a természetes nyelvelmélet és a rendelkezésekre álló technikai vívmányok bevonására a bolgár nyelv igerendszerének történeti vizsgálatában, vagyis egy teljesen új módszer alkalmazása a már meglévő, ismert adatok új megvilágításba helyezésére. Azáltal, hogy a természetes nyelvelméletet és a technikai eszközöket elegyítem, reményeim szerint mélyebb megértést szerezhetek a nyelv alakulásáról és az abban zajló változásokról. A létrehozott weboldal folyamatos szerkesztés alatt áll: bővíthető igei adatbázisa más kutatások számára is hasznos lehet, a kutatás jelenlegi állapotában is segíti a vizualizációt és a könnyebb átláthatóságot, de ami a legfontosabb, hogy alapul szolgálhat a kutatás jövőbeni kiterjesztéséhez akár a fonológia területére is. A kutatáshoz fejlesztett weboldal linkje: <http://nat-principles.hu/>.

Az elmélet részletes ismertetése után a következő bolgár igei kategóriákat ért történeti változásokon vizsgáltam a természetes morfológia elveinek hatásait:

- igeosztályok
- igeidők: jelen idő, aorisztosz, imperfektum, perfektum, pluszkvamperfektum, egyszerű és összetett jövő idő, jövő a múltban, befejezett jövő, befejezett jövő idő a múltban
- létige
- melléknévi igenevek
- határozói igenév
- infinitivusz és szupinum
- felszólító és feltételes mód
- szenvedő ige
- elbeszélő igeformák
- *byti*, mint segédige.

2. Az értekezés felépítése

Az értekezést 16 fejezet alkotja, melyek három csoportra oszthatók. A Bevezetést követően a 3-9. fejezeteket az elméleti háttér részletes tárgyalása teszi ki, melyet legfőképpen az indokol, hogy az egyfelől kevésbé ismert, másfelől pedig ebből kifolyólag ezidáig nem született róla átfogó összefoglalás magyar nyelven.

A 10. fejezetet 17 alfejezet alkotja, melyek egyesével tárgyalják részletesen az általam vizsgált kategóriákat és az azokat ért történeti változásokat a természetes morfológia tükrében.

A 11. fejezet témája az, hogy miként oldódik fel az analógia és az analógia okozta ellentmondások a természetes morfológia keretei között. A 12. fejezet azt a kérdést tárgyalja, hogy hogyan állapítható meg konkrétan egy nyelvi vonásról, hogy az dominánsnak mondható-e a rendszerkongruencia szempontjából. Ennek a kérdésnek a meghatározásában az elem- és típusgyakoriság figyelembe vétele elengedhetetlen, az elmélet megalkotói benyomásom szerint nem fektettek elég hangsúlyt ezekre a tényezőkre.

A 13-14. fejezetek témája a rendelkezésemre álló technikai eszközök kutatásba történő bevonását és annak esetleges jövőbeli lehetőségeit tárgyalják.

3. Az elméletről

A természetes morfológia a 70es évek második felében jelent meg, elméleti háttérének megalapozása Wolfgang U. Dressler, Willi Mayerthaler, Oswald Panagl és Wolfgang Ullrich Wurzel nevéhez fűződik. Ez a nyelvelmélet szinkrón és diakrón rendszerben egyidejűleg vizsgálja a morfológiai rendszerekben történő változásokat. A természetes morfológia szerint az emberi nyelv verbális jelek rendszere, mely kommunikációs és kognitív funkciót tölt be, grammatikája pedig egy nyitott, dinamikus, moduláris rendszer. A természetes morfológia ezen a rendszeren belül határozza meg a természetesség fogalmát. A természetesség fogalma az emberi percepción nyugszik és a jelöltenlenséggel hozható összefüggésbe: természetesebb (jelöltenlenebb) az, ami az emberi agy számára könnyebben felfogható. Ebben a nyelvelméletben a természetesség nem állapot, hanem viszony: ha A természetes, akkor az annyit jelent, hogy egy meghatározott skálán A természetesebb, mint B. Az tekinthető természetesnek, ami intuitíve „normálisabb”: viszonylag stabil a nyelv történetében, a nyelvbotlások irányát határozza meg, a gyerek a nyelvelsajátítás korai szakaszában tanulja meg, az adott nyelvi rendszerben domináns. Az, ami egy beszélő számára normális, legfőképpen az adott nyelv struktúrájától függ, vagyis a beszélő saját nyelvi tapasztalataitól (Ladányi 2005: 17, Bodó 2012:8).

A természetes morfológiának öt fő elve van, melyek közül három rendszerfüggetlen (szerkezeti ikonicitás, transzparencia és egységes kódolás, fonetikai ikonicitás) és kettő rendszerfüggő (rendszerkongruencia, ragozási osztályok stabilitása). Amennyiben ezen öt elv közül kettő vagy több egymással ellentétes hatást fejt ki egy nyelvben, úgy mindig az az elv érvényesül, amely fentebb helyezkedik el a hierarchiában. Ebben a hierarchiában a rendszerfüggő elvek helyezkednek el legfelül, leginkább a rendszerkongruencia elve dominál, majd a ragozási osztályok stabilitása, ezeket pedig a rendszertől független elvek követik a

következő sorrendben: transzparencia, szerkezeti ikonicitás, fonetikai ikonicitás. Ez az öt elv közül az értekezésben a rendszerkongruenciát, a ragozási osztálystabilitást, a szerkezeti ikonicitást, transzparenciát és egységes kódolást vizsgálom (Гаравалова 2001: 68-71, Dressler, Mayethaler, Panagl, Wurzel 1987:52).

A rendszernek való megfelelés, vagyis a rendszerkongruencia elvét illetően adott paradigmák ragozási alakjai közötti mennyiségi és formai különbségekről van szó. Egy adott ragozási rendszer fő jellemzője az a körülmény, hogy hány különálló paradigmában van különböző forma, és hogy ezek a formák milyen differenciációs/szinkretizmus sémát ábrázolnak. A differenciációs/szinkretizmus sémák térképe a rendszerbe illés, vagyis a kongruencia egyik faktora a nyelvben. Ezen elv értelmében a ragozási rendszer abba az irányba módosul, amely irányban a már eleve domináns elemek még dominánsabbakká válnak. Akkor domináns valami a rendszerben, ha nagy a típus-gyakorisága (Хенчел 1991: 33-36).

A morfológiai vagy ragozási osztályok stabilitása a nyelvi rendszertől függ. A morfológiai rendszer a saját fejlődése során olyan osztályokra törekszik, amelyek rendelkeznek világos szemantikai és fonológiai motivációkkal, valamint kikövetkeztetés sémákkal (Dressler 1989: 70-72).

Az egységes kódolás elve (azaz az egy alak — egy jelentés) elve, a tárgyak konstans percepciójával hozható összefüggésbe. Az áttetszőség, vagyis a transzparencia elve szerint pedig egy nyelvi egység akkor transzparens, ha engedelmeskedik a kompozicionalitás elvének (misperint egy összetett kifejezés jelentését az összetevőinek jelentése és az összetétel módja határozza meg), valamint morfortaktikailag átlátható (azaz a szótag- és morfémahatárok egybeesnek).

A szerkezeti ikonicitás vagy diagrammaticitás elvének lényege a jelölő és jelölt közötti kapcsolat. Ennek a kapcsolatnak 3 szintje van:

1) Jelentésbeli jelöltség – eltérő grammatikai kategóriákban megfigyelhető a szemantikai jelek/markerek különböző hierarchiája, pl. a többes szám jelöltebb, mint az egyes, vagy az alanyeset kevésbé jelölt, mint a többi.

2) Formai jelöltség – eltérő grammatikai kategóriákban megfigyelhető a formai jelek/markerek különböző hierarchiája, pl. or. *зод* (Nsg) – *зоды* (Npl) – *зодов* (Gpl)

3) A harmadik szint a jelentésbeli és formai jelöltségből van levezetve: a kérdés az, hogy formai szinten hogyan tükröződik a szemantikai tartalom? A grammémák jelzik a jelöltség szintjét, amelynek többféle felosztása van. Közülük néhány:

- Maximálisan ikonikus: or. *завод* (Nsg) – *заводов* (Gpl) a szemantikailag több jelentést hordozó *заводов* formailag is jelöltebb, tehát az egyes számú

alanyesetű nullvégződésel szemben a két fonológiai szegmensből álló többes számú birtokos esetű végződés.

- Kevésbé ikonikus: pl. or. *во́лос* (Nsg) – *волóс* (Gpl) csak hangsúlyban tér el, szemantikai különbség van, a formai csak másodlagos.
- Minimálisan ikonikus: pl. angol *person* (Sg) – *people* (Pl) szuppletivizmus.
- Nem ikonikus: pl. or. *глаз* az egyes szám alanyesetű alakja teljesen egybeesik a többes szám birtokos eset alakjával.
- Kontraikonicitás: nő- és semlegesnemű szavaknál, pl. or. *комната* (Nsg) – *комнат* (Gpl) szemantikailag jelöltebb a második szó, de kevesebb formai jeggyel rendelkezik (Balázs 2013: 107, Wheeler 1993: 98).

4. A kutatás tárgya

A kutatás alapötlete a bolgár igerendszerben bekövetkező változások ok-okozati viszonyainak újra értelmezése a természetes morfológia elméleti keretén belül.

A bolgár (ószláv) nyelv a legkorábbi írásban dokumentált szláv nyelv. Az ószláv korszakban fejlődött ki a szláv írásbeliség a X-XI. század végéig. A legkorábbi írásos emlékek, melyek a szláv nyelvhez kapcsolódnak, Bulgária területéről származnak, és ezek fontos láncszemet képeznek a nyelvtörténeti kutatásokban. A közép-bolgár korszak a XIV. századig tartott, az újbolgár korszak pedig XV. századtól napjainkig. Ez időszak nagyjából ezerévnnyi nyelvváltozást ölel fel, melynek nyomait nyelvemlékek őrzik, ezáltal alkalmasak a természetes morfológia elveinek megfigyelésére.

A kutatás kiindulópontja az ószláv korszakra tehető, így tehát a X. századtól tekintem végig az igerendszert ért változásokat egészen a mai irodalmi nyelvig, helyenként kitérve a nyelvjárási sajátosságokra is. A kutatás nem a teljességre törekszik, nem térhet ki minden nyelvi változásra, amely írásban nyomot hagyott az elmúlt évszázadok folyamán, e helyett olyan nyelvváltozási tendenciákat igyekszik nyomon követni, amelyek több évszázadon keresztül zajlottak és zajlanak a nyelvben, és amelyek megfigyelhetőek a természetes morfológia elvei.

5. Eredmények

A bolgár nyelv történetét illető legjelentősebb tendencia az, hogy a tipológiai szinten történő iránymódosítás hatására, egyfajta láncreakcióként a rendszermeghatározó szerkezeti tulajdonságok is változó tendenciát mutatnak, aminek következtében a nyelv struktúrája hosszú évszázadokon át tartó apró lépésekkel halad szintetikus felé az analitikus felé. A nem egységes struktúrájú ragozási rendszerek mindig az egységesség és rendszerezés felé közelítő tendenciát mutatnak, a rendszerrel össze nem egyeztethető morfológiai jelenségek fokozatos

dekompozíciójával. Az ilyen dekompozíciók miatt a bonyolultabb, nem funkcionális megkülönböztetések eltűnnek a ragozási rendszerből.

Az általam újra megvizsgált igei kategóriákban bekövetkező változások, melyeknek lenyomatát őrzik az írásos nyelvemlékek, egyértelműen szemléltetik a természetes morfológia elveit. A táblázatban látható, hogy mely elvek hatását mutatják az egyes igei kategóriák.

	Rendszer-kongruencia	Ragozási osztály-stabilitás	Egységes kódolás, transzparencia	Szerkezeti ikonicitás
Igeosztályok	✓	✓	✓	✓
Jelen idő	✓	✓	✓	
Létige		✓		
Aorisztosz és imperfektum	✓	✓	✓	✓
Melléknévi igenév	✓	✓	✓	✓
Határozói igenév				
Infinitivusz és szupinum	✓	✓		
Perfektum és pluszkvamperfektum				✓
Jövő idő		✓	✓	
Jövő a múltban			✓	
Befejezett jövő idő			✓	
Befejezett jövő idő a múltban				
Felzólító mód		✓	✓	
Feltételes mód	✓			
Szendevő ige				
Elbeszélő igeformák				

A rendszerkongruencia elvének érvényesülése egyértelműen látható az ószláv igék csoportosításának a példáján. Még az ószláv nyelv igéit a tövük végén található tematikus tőképző alapján öt fő csoportba lehetett besorolni, mára ez az állapot három fő csoportra redukálódott. A ragozási rendszer minden kétséget kizáróan abba az irányba módosult, amellyel a már eleve meglévő elemek dominánsabbakká váltak, az egységesség és a rendszerezettség felé közelítő tendenciát mutattak. Ez a tendencia azonban nem csak az egyes kategóriákat jelölő végződések egységessé válásával valósul meg, hanem főként az extramorfológiai tulajdonságokban bekövetkező változások okozzák.

A jelen idő temporális orientációját kifejező végződésekkel kapcsolatban valószínű, hogy a rendszerkongruencia gátolta meg az –m végződés elterjedését az egyes szám első személyű kategóriában.

Az aorisztosz és az imperfektum változásainak irányán is érzékelhető a rendszerbe illés elve. Az aorisztoszi temporális orientációt kifejező négy különböző variáció lehetősége egyre

redukálódott, amely újra az egységesség és rendszerezettség felé irányuló tendenciát mutatja. Az aorisztoszi alakok képzésének példáján több alalommal az is látható, ahogy a rendszer egy már domináns eleme erősödik fel, vagy másképp fogalmazva, a rendszer egy már domináns vonását viselő elemeinek csoportja bővül olyan elemekkel, amelyek korábban más vonásokat mutattak. Az extramorfológiai tulajdonságokban bekövetkező változás ezzel lehetőséget teremt a rendszermeghatározó szerkezeti tulajdonságok változására is. Az aorisztosz és az imperfektum több évszázados viszonya időnként remekül tükrözi a rendszerkongruencia elvének érvényesülését, de úgy tűnik, hogy a köztük lévő reláció tisztázása továbbra is megoldásra vár.

Még a kiveszésük előtt a melléknévi igeneveket ért változásokon is látható a rendszerkongruencia elvének a hatása, az ő esetükben is domináns vonások felerősödés kapcsán, valamint az öt ragozási osztályt ért változások indukálta láncreakciók is eljutnak a melléknévi igenevek képzésének módját illetően. Példának okáért amikor az I., II., és V. osztályba tartozó igékből képzett jelen idejű cselekvő melléknévi igenevek egyes számú alanyesetű hímnemű –y végződésének a helyét átveszi a –ę végződés, amely az ugyanezen esetű és nemű melléknévi igenevek végződése volt a III. és IV. csoportba tartozó igék esetében. Ez a változás is az egységesség és a rendszerezettség felé irányuló tendencia része. Ugyan ez elmondható annak kapcsán, amikor az infinitivusz felváltja szupinum helyét. A felszólító mód egyes és többes számú második személyű alakjainak a megőrzése kapcsán is felmerül a rendszekongruencia.

A ragozási osztályok stabilitásának az elve a hierarchiában a második helyet foglalja el, a rendszerkongruencia után ennek az elven van a legnagyobb befolyása a morfológiai változások irányának a meghatározását illetően. A ragozási osztályokat és paradigmákat az implikatívitas tartja. Az ószláv nyelv ragozási osztályainak átcsoportosításában természetesen ennek az elvnek is igen nagy befolyása volt. Az intervokális /j/ eltűnése megváltoztatta az extramorfológiai tulajdonságokat, amely lehetőséget teremtett a ragozási osztályok számának a lecsökkentésére. A megváltozott paradigmastruktúra feltételek az instabilabb ragozási osztályok megszűnését eredményezték.

A jelen idővel kapcsolatosan az –m végződés egyes szám első személyű alakban való elterjedését implikálhatta a ragozási osztályok stabilitása, de mint említettem, a rendszerkongruencia meggátolta ennek a változásnak a nyelvbe való tartós beépülését.

Az aorisztoszt illetően hasonló konklúzióra lehet jutni, mint az igeosztályok átrendeződésével kapcsolatban: egységesült és egyértelműbbé vált az implikációs séma, valamint az instabil ragozási osztályokba tartozó igék egyetlen egy stabil ragozási osztályba

tömörültek, erre is az extramorfológiai tulajdonságokban bekövetkező módosulások teremtettek lehetőséget. Az aorisztosz és az imperfektum végződéseiből 4 teljesen megegyezik, az egyes szám második és harmadik személy végződéseit kivéve. A ragozási osztályok stabilitásának elve értelmében nem maradhat ennyiben az aorisztosz és az imperfektum helyzete: előbb-utóbb vagy a szemantikai különbségeknek kellene elhalványulni köztük, vagy a fonológiai különbségeknek kellene felerősödniük, erre azonban újabb extramorfológiai módosulások teremthetnek lehetőséget.

A melléknévi igeneveket érintő változások is szemléltetik a ragozási osztályok stabilitásának az elvét, pl. amikor a jelen idejű cselekvő melléknévi igenév egyes számú alanyesetű nőnemű alakjaiban elterjed a -a/ja végződés, vagyis az arra való törekvés, hogy az azonos szemantikai kategóriákat jelölő végzések lehetőleg hordozzanak azonos fonetikai jegyeket.

Ahogy azt már korábban említettem, az ószláv nyelv jövő idő kifejezésére szolgáló összetett formáiban szereplő segédigének sokszínűsége a természetes morfológia elvei szerint nem lehetett hosszan tartó létjogosultsága. A ragozási osztályok stabilitása szerint nem felétlenül indokolt, hogy egy azonos temporális vonatkozású kategória két különféle segédigével fejezi a kijelentő/kérdő és tagadó alakjait, mert ezáltal kevésbé egyértelmű az implikációs séma.

A mai bolgár nyelv felszólító módját illetően a ragozási osztályok stabilitásának az elve éppen érvényesülésre vár: a természetes morfológia elvei szempontjából elégséges az egyes és többes számú második személyű kategória kifejezésére egy forma, és a nyelvváltozás tipológiai szintjén történő analtizmus felé való elmozdulása a szintetikus forma eltűnését célozza. Ezáltal a ragozási osztálystabilitás elve is érvényesülne, mert egységessé válna a paradigma sémája is, de ez egyelőre még nem történt meg.

A szerkezeti ikonicitás vagy diagrammaticitás szempontjából elmondható, hogy az igei végzések többnyire ikonikusak. Ennek az elvnek a jelentősége a kutatás egy következő fázisában növekedne meg, amelybe egyfelől bele kellene vonni a Wheeler által javasolt másik két elvet is és ezzel együtt megvizsgálni, hogy azok hogyan működnek a bolgár nyelv igerendszerének a fejlődésében, nagy hangsúlyt fektetve a szinkretizmusbeli jelöltsége, a szinkretizmusmintákra, a kontraikonicitás elkerülésére és a végzések diagrammaticitására is.

A következő elv a hierarchiában az egységes kódolás és transzparencia elve. Benyomásom szerint ez az az elv, amely mind közül a legvilágosabban értelmezhető és tetten érhető. Egyes esetekben világosan látni, hogy a homonímia elkerülésére való törekvés kétségtelenül befolyásoló tényező, pl. az infinitívusz tő *-ova* végződésének elterjedése utáni

hangsúlyváltozás kapcsán is. A jelen idejű *-m* végződés elterjedésével kapcsolatban gátló tényezőként hatna az egységes kódolás elve, de mivel ragozási osztályok stabilitása, amely elv indukálhatta a változást, magasabban helyezkedik el a hierarchiában, felülírhatta volna az egységes kódolás elvét. Ebben az esetben azonban a rendszerkongruencia elve (amely mind közül a legdominánsabb) is az egységes kódolás elvével összhangban hatott, így tehát e kettő érvényesült és a jelen idejű egyes számú első személyű alakokban nem terjed el a *-m* végződés. Az aorisztosz leegyszerűsödése és a négy variációs lehetőség számának redukálásában is szerepet játszott a homonímia elkerülésére irányuló tendencia. Az aorisztosz az imperfektum viszonyát illetően is akad példa a homonímia elkerülésére való törekvésre, viszont a napjainkban beszélt bolgár nyelvben a helyzetül teljes mértékben ellentétes az egységes kódolás elvével, hiszen a hat alakból négy teljesen megegyezik. A melléknévi igenevekkel kapcsolatban is látható az egységes kódolás elvének a befolyása, pl. amikor minden igeosztályba tartozó igékből képzett jelen idejű cselekvő melléknévi igenév egyes számú alanyesetű hímnemű alakjában elterjed az *-ę* végződés, vagy az *-a/ja* végződés elterjedése a jelen idejű cselekvő melléknévi igenév egyes számú alanyesetű nőnemű alakjaiban. A jövő idő kifejezésére szolgáló segédigék számának a redukálása és a *уе* partikula elterjedése is összhangban van az egységes kódolás elvével.

6. A weboldalról

A jelen dolgozathoz írt program célja legfőképpen a vizualizálás, a könnyebb átláthatóság érdekében. Legelső sorban egy szerkeszthető adatbázis létrehozása volt a cél. Az adatbázis nyitott: manuálisan lehet elemeket hozzáadni és törölni, valamint szerkeszteni is lehet őket, hogy az esetleges hibákat utólag is korrigálni lehessen, mi több, ezáltal korlátlanul lehet bővíteni is a tartalmat. Ennek az adatbázisnak a felállításánál kulcsfontosságú, hogy már önmagában az adatbázis szerkezete hordozza a bolgár igerendszer morfológiai vonásait: az adatbázis elemei közötti összefüggések már önmagukban véve modellálják az igerendszer törvényszerűségeit. Az adatbázist elemek alkotják, mely elemek között ugyanolyan szabályrendszer működik, mint a nyelvben.

7. Hivatkozások

- Balázs, L. G. *Manifestations of Naturalness Principles // Slavic Historical Morphology*. Debrecen: Slavica, 2013.
- Balázs, L. G. *A szláv főnévragozás történeti vizsgálatának metodológiai vonatkozásai*. JATEPress, Szeged. 1999: 7-44.

- Balázs, L. G. Алтернативни методи в българската историческа граматика // *Studia Hungaro-Bulgarica I*. Szerk. Almási, T. – Panajtov, P. Auctores, Szeged – Sumen. 2007: 135-140.
- Balázs, L. G. Методологични проблеми на диахронната морфология // *Hungaro-Bulgarica V*. Szerk. Szádeczky.Kardoss, S. – Olajos, T. – H. Tót, I. – Ferincz, I. JATEPress, Szeged. 1994: 161-170.
- Baleczky, E. – Hollós, A. Ószláv nyelv. Budapest: Tankönyvkiadó, 1973.
- Berg, T. On the Relationship between Type and Token Frequency // *Journal of Quantitative Linguistics* Vol. 21, No. 3, 199–222, 2014.
- Bodó, Cs. Névszói tőtípusok nyelvjárási stabilitásáról természetes morfológiai keretben // *Nyelvelmélet és dialektológia 2*. Szerk. É. Kiss Katalin és Hegedűs Attila. Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Piliscsaba, 2012 pp. 7-29.
- Donegan, P. L. – Nathan, G. S. Natural Phonology and Sound Change // *The Oxford Handbook of Historical Phonology*. P. Honeybone, J. Salmons (eds.). Oxford, 2013: 431-449.
- Dressler, W. U. Typological Aspects of Natural Morphology // *Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 35, No. 1/2 (1985), pp. 51-70.
- Dressler, W. U. – Mayerthaler, W. – Panagl, O. – Wurzel, W.U. Leitmotifs in Natural Morphology. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 1987.
- Dressler, W. U. Inflectional Morphology and Naturalness. Dordrecht: Kluwer, 1989.
- Brown, D. Network Morphology // *The Oxford Handbook of Morphological Theory*. J. Audring, F. Masini (eds.). Oxford, 2019: 304-327.
- Fehér, K. Analógia és hálózatmodell // *Analógia és modern nyelvelírás*. Szerk. Kádár, E.– Szilágyi, N. S. Erdélyi-Múzeum Egyesület, Kolozsvár. 2013. 66–87. (Online forrás: https://www.academia.edu/11803172/Anal%C3%B3gia_%C3%A9s_h%C3%A1ll%C3%B3zatmodell 2024.08.09.)
- Friedman 2000 — Friedman V. A. Confirmative/nonconfirmative in Balkan Slavic, Balkan Romance, and Albanian with additional observations on Turkish, Romani, Georgian, and Lak. Evidentials. Turkic, Iranian and neighbouring languages. Johanson L., Uras B. (eds.). Berlin: Mouton de Gruyter, 2000, 329–366.
- Fóris, Á. Az analógia szerepe a modern nyelvészeti kutatásokban // *Analógia és modern nyelvelírás*. Szerk. Kádár Edit–Szilágyi N. Sándor. Erdélyi-Múzeum Egyesület, Kolozsvár. 2013. 99–113.
- Gaeta, L. Natural Morphology // *The Oxford Handbook of Morphological Theory*. J. Audring, F. Masini (eds.). Oxford, 2019: 244-264.

- Georgieva, E. Igei szinkretizmus a szláv nyelvekben // nyelvstudomány - Acta universitatis Szegediensis sectio linguistica, 2009. 5-7. pp. 101-132.
- H. Tóth, I. – Bihari, J. Bevezetés a russzisztikába. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1982.
- H. Tóth, I. – Balázs, L. G. – Majoros, H. Bolgár történeti nyelvtan. Szeged: JATEPress, 2011.
- H. Tóth, I. Bevezetés a szláv nyelvstudományba. Budapest: Tankönyvkiadó, 1989.
- H. Tóth, I. Rövid összehasonlító szláv nyelvtan. I. rész. Szeged: JATEPress, 2011.
- Ladányi, M. Produktivitás a szóképzésben: a természetes morfológia elveinek alkalmazhatósága a magyarra // Magyar Nyelv 95 (2), pp. 166-179. (1999)
- Ladányi, M. A grammatikalizáció kutatása és a modern nyelvelméletek // Budapesti Uráli Műhely 4. Uráli Grammatizáló. Szerk. Oszkó Beatrix és Sipos Mária. MTA Nyelvstudományi Intézete, Budapest, 2005, 7–32. Online forrás: <http://ladanyi.web.elte.hu/grammvegleges.pdf> (2023. 05. 21.)
- Ladányi, M. Produktivitás és analógia a szóképzésben: elvek és esetek. Budapest: Tinta Kidó, 2007.
- Szentgyörgyi, R. Analógia – diakrón szemmel // Analógia és modern nyelvleírás. Szerk. Kádár Edit–Szilágyi N. Sándor. Erdélyi-Múzeum Egyesület, Kolozsvár. 2013. 215–234.
- Wheeler, Max. W. On the Hierarchy of Naturalness Principles in Inflectional Morphology // Journal of Linguistics Vol. 29, No. 1 (1993), pp. 95-111.
- Гаравалова, И. Критичен анализ на концепцията на Майерталер за натуралната морфология // Съпоставително езикознание, XXVI, 2001, кн. 1, 68-85.
- Гаравалова, И. Школата на натуралната морфология и българската морфологическа система. София: СЕМА РИШ, 2003.
- Герджиков, Г. Българските глаголни времена като система // Георги Герджиков – Избрани студии и статии по езикознание, София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2013, 185-190.
- Герджиков, Г. Преустройството на темпоралната система в старобългарския период и началото на специфичния път на развитие на българския глагол // Георги Герджиков – Избрани студии и статии по езикознание, София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2013, 207-219.
- Герджиков, Г. Темпоралните ориентации, които изграждат значенията на българските глаголни времена // Георги Герджиков – Избрани студии и статии по езикознание, София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2013, 220-235.

- Герджиков, Г. Категория 'време' като хиперкатегория // Георги Герджиков – Избрани студии и статии по езикознание, София: УИ „Св. Климент Охридски”, 2013, 236-249.
- Длугош, Н. Няколко бележки относно словообразователната аналогия в славянското езикознание (в контекста на най-новите безафиксални сложни думи в полския и българския език) // Научни трудове на Пловдивския университет, том 52, кн. 1, сб. А, 2014, 402-416.
- Иванова-Мирчева, Д. –Харалампиев, И. История на българския език. Велико Търново, 1999.
- Мейе, А. Общеславянцкий язык. Москва: Издательство иностранной литературы, 1951.
- Мирчев, К. Старобългарски език. Велико Търново: Хр. Червенаков и Митко, 2000.
- Мирчев, К. Историческа граматика на българския език. София: Наука и изкуство, 1978.
- Мирчев, К. Историческа граматика на българския език. София: Наука и изкуство, 1963.
- Ницолова, Р. Българска граматика – морфология. София: УИ-"Св.-Климент-Охридски", 2008.
- Харалампиев, И. Историческа граматика на българския език. Велико Търново: Фабер, 2001.
- Харалампиев, И. Лекции по история на българския книжовен език до възрождението. Велико Търново: Фабер, 2012.
- Хенчел, Г. Роль схем формальной дифференциации в историческом развитии флективной системы русского существительного // Russian Linguistics 15, 31-51 (1991).
- Славова, Т. Старобългарски език. София: УИ-"Св.-Климент-Охридски" 2017.

8. Az értekezés témájában megjelent publikációk

2018

Натуралната морфология и развой на българския аорист // България в Европейския съюз : Традиции и перспективи : Сборник с доклади от IV международна интердисциплинарна конференция за студенти и докторанти. Szerk. Shore, Elizabeth - Cherpokova, Svetla Kirilova – Koneva, Rumyana Ilieva. Национално издателство за образование и наука „Аз-буки": Szófia, 2018.

2019

Натуралната морфология като алгоритъм // Българистични четения –Сегед 2019. Szerk. Balázs L. Gábor – Farkas Baráthi Mónika – Majoros Henrietta. Auctores, 2019.

2020.

Методи и резултати в историята на българския глагол // Fiatal Szlavisták Budapesti Nemzetközi Konferenciája IX. Szerk. Rágyánszki György. ELTE BTK Szláv és Balti Filológiai Intézet: Budapest, 2020.

2023

Grammatical Rules and Analogy in Natural Morphology // Slavica LII pp. 8-13, 2023.

2024

The History of Bulgarian Participles and the Principles of Natural Morphology // Проглас: Филологическо списание 33 (1) pp. 26-31, 2024.

Българското бъдеще време от гледна точка на натуралната морфология // Opera Slavica 2024.